

Wojna przeżywana i opowiadana od nowa. Interpretacja polskiego zapisu indywidualnych doświadczeń traumatycznych I oraz II wojny światowej (zapisy terapii i leczenia, dyskurs medyczny, relacje i wspomnienia, historia mówiona)

W pierwszej połowie XX wieku wojna w mniejszym lub większym stopniu doświadczyła niemal każdego mieszkańca ziem polskich. Dla sporej rzeszy osób to doświadczenie zostawiło trwały ślad w ich pamięci i psychice. Żołnierze strauumatyzowani przez stres pola walki, byli więźniowie obozów koncentracyjnych cierpiący na KZ-syndrom, ofiary Gułagu, ocalali z Zagłady etc. przez swoje powojenne życie często zmagali się z psychicznymi skutkami tych historycznych doświadczeń. Z tego powodu nierzadko byli przedmiotem terapii medycznych czy też opowiadali lub spisywali swoje wspomnienia z traumatyzującego okresu swojego życia. Zapis tych doświadczeń – rozwijający się w kontekście przemian społeczno-politycznych w Polsce XX w., ale też w kontekście rozwoju medycznego i psychiatrycznego podejścia do wojennych urazów psychicznych – gromadzony był w archiwach jednostek medycznych, zbiorach relacji dawnych więźniów obozów, wydawany w formie literackiej lub też nagrywany.

Celem niniejszego projektu badawczego jest interpretacja owych różnych form polskich zapisów doświadczeń traumatycznych I i II wojny światowej w kontekście tego, jak zmieniało się w Polsce tło społeczno-polityczne oraz tego, jak rozumiano wpływ wojny na psychikę człowieka w dyskursie naukowym (medycznym czy psychologicznym). Przyjmując za punkt wyjścia fakt, że zarówno ilość, jak i różnorodność materiałów dotyczących wojny lat 1914-1918(1920), a II wojny światowej jest w polskim kontekście nieporównywalna (na korzyść tej drugiej), projekt ten celowo łączy oba te doświadczenia wojenne, by wskazać na możliwe podobieństwa oraz różnice między nimi oraz wpływ na to społecznych ram pamięci, w których przywoływano traumy obu tych konfliktów. Celowe jest również badanie zarówno relacji żołnierskich, jak i wspomnień osób cywilnych przy zwróceniu uwagi na różnice między nimi. Projekt zakłada bowiem – i to jego główna hipoteza badawcza – że mimo różnic między I a II wojną światową obie wojny miały głęboki wpływ na życie osób przez nie doświadczonych, lecz ten wpływ był odmiennie diagnozowany i interpretowany. W ten sposób projekt – wychodzący z perspektywy historycznego studium traumatycznego doświadczenia wojny – korzysta zarówno z psychologicznych i medycznych ustaleń dot. traum wojennych i PTSD (zauważając jednak ich zmienność w ciągu XX wieku), jak i z badań nad pamięcią zbiorową oraz jej wpływem na wspomnienia jednostek.

W ramach relacji projektu interdyscyplinarnej analizie zostaną poddane zbiory o różnej naturze i proveniencji: archiwalne zapisy leczenia i terapii psychiatrycznych oraz literatura medyczna, relacje i wspomnienia zbierane przez różne ośrodki (szczególnie muzea w dawnych obozach koncentracyjnych), wydane książki wspomnieniowe czy realizowane w Polsce od lat 90. XX w. nagrania historii mówionej (audio i wideo). Ponieważ zbiory te są bardzo obszerne i niemożliwa byłaby wyczerpująca kwerenda, projekt zakłada wybór części materiałów, które zostaną wzięte do analizy wg kryteriów merytorycznych i statycznych.

Interpretacja wybranych materiałów skupiać będzie się na szukaniu znaczeń, jakie nadawali wojennym doświadczeniom zarówno sami ludzie, jak i instytucje, które je interpretowały (dyskurs medyczny, dyskurs polityczny i historyczny). To zaś – z perspektywy dzisiejszej wiedzy historycznej i psychologicznej – pozwoli postawić wnioski o tym, jak na poziomie indywidualnym oraz zbiorowym radzono sobie w XX-wiecznej Polsce z wpływem przeżyć wojennych na człowieka. W ten sposób spodziewane rezultaty tego przedsięwzięcia naukowego posłużą nie tylko dla budowania przestrzeni interdyscyplinarnego dialogu między historią (historią wojskowości, historią kulturową i *intellectual history*, badaniami nad pamięcią), a psychologią czy psychiatrią, lecz mogą też wnieść coś do samowiedzy polskiego społeczeństwa o własnym podejściu do wojny i jej psychicznych skutków.